

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา

สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1

The Relationship Between Servant Leadership of Administrators and The Effectiveness In Education Al institutions of Under The Special Education Administration Group 1

พลกฤษณ์ บัวประเสริฐ* พรศักดิ์ สุจริตรักษ์**

Ponkit Bouparsert* Phornsak Sucharitrak**

คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหาร 2) ประสิทธิภาพของสถานศึกษา 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 จำนวน 306 คน ซึ่งได้มาโดยใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นอย่างเป็นสัดส่วน โดยใช้ประเภทของสถานศึกษาเป็นชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถามแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .92 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามี 2 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด และมี 8 ด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการสร้างกลุ่มชน ด้านการอุทิศตนเพื่องานพัฒนาคน ด้านการรับผิดชอบร่วมกัน ด้านการตระหนักรู้ ด้านการโน้มน้าวใจ ด้านการเยียวยารักษา ด้านการฟัง ด้านการสร้างมนทัศน์ ด้านการมองการณ์ไกล และด้านการเห็นอกเห็นใจ

2. ประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามี 2 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด และมี 2 ด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ด้านความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก และด้านความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน

3. ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 มีความสัมพันธ์กันสูงมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ความสำคัญ: ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้, ประสิทธิภาพของสถานศึกษา

Abstract

This research aimed to study the 1) the servant leadership of administrators. 2) Effectiveness of educational institutions. 3) the relationship between servant leadership of administrations and the effectiveness in educational institutions of under the special education administration group 1. The samples used in this research were teachers in educational institutes. Affiliated with the Office of Special Education Administration, total 306 people using a stratified randomization. Tools used

for data collection. The questionnaire was a 5-level estimation questionnaire with a confidence factor of .92 The statistics for data analysis were frequency distribution, percentage, mean, standard deviation and Pearson's product moment correlation coefficient. The research findings were as follows:

1. The Servant Leadership under the Office of Special Education Administration Group 1, overall at a high level. And when separated into each aspect, it was found that 2 aspects were at the highest level and 8 were at the high level. In the order of the mean descending as follows: Building community, Commitment to the Growth of People, Stewardship, Awareness, Persuasion, Healing, Listening, Conceptualization, Foresight and Empathy.

2. The effectiveness in educational institutions under the Special education administration group 1, overall at the highest level. And when separated into each aspect, it was found that 2 aspects were at the highest level and 2 aspects were at the high level. In the order of the mean descending as follows: quantity and quality of outputs, adaptability of the organization, efficiency of production and flexibility of the organization.

3. The relationship between servant leadership of administrations and the effectiveness in educational institutions was moderately related with statistical significance at the .01

Keyword: The servant leadership, Effectiveness of educational institutions

บทนำ

การพัฒนาประเทศในศตวรรษที่ 21 ซึ่งถือว่าเป็นยุคแห่งการพัฒนาเทคโนโลยีต่าง ๆ และระบบสารสนเทศ มีการเปลี่ยนแปลงของโลกในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ ในโลกต้องเผชิญกับระบบเศรษฐกิจโลกที่มีการแข่งขันอย่างเสรีและไร้พรมแดนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ความท้าทายใหม่ในกระแสโลกาภิวัตน์รอบใหม่ของโลกคือการก้าวเข้าสู่ยุคอินเทอร์เน็ตในทุกสิ่ง (Internet of Things) เนื่องจากการพัฒนาอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีโปรแกรมและการใช้ร่วมกับเครื่องคอมพิวเตอร์และสามารถเคลื่อนที่ไปพร้อมกับคนได้ตลอดเวลา และสามารถประมวลข้อมูลและแสดงผลข้อมูลได้อย่างรวดเร็วส่งผลให้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลและองค์ความรู้ได้อย่างไร้ขีดจำกัด โดยในปัจจุบันร้อยละ 50 ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตอยู่ในประเทศแถบเอเชีย ส่งผลให้พฤติกรรมการบริโภคสินค้าและบริการของประชาชนเปลี่ยนไป ผู้ผลิตสินค้าและบริการ จึงจำเป็นต้องปรับตัวสู่การพัฒนาบนฐานความรู้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560, 1-2) รวมถึงการพัฒนาด้านการสื่อสารโทรคมนาคม ซึ่งเป็นเครื่องมือที่จำเป็นของสังคม โดยในปัจจุบันการสื่อสารโทรคมนาคมมีความทันสมัย ได้รับการพัฒนาเทคโนโลยีโทรคมนาคมควบคู่กับการพัฒนาเทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์ การประดิษฐ์คิดค้นอิเล็กทรอนิกส์จุลภาคที่ทำให้พัฒนาการด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว (ขอพร ปัตตะยรรยง, 2555, 3) และการที่จะนำพาประเทศจะไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ท้นต่อสถานการณ์โลก การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาเทคโนโลยี จะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ให้เข้มแข็ง และมีพลังเพียงพอในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา โดยเฉพาะ “การพัฒนาคน” ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศเกิดการพัฒนามีการเตรียมความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ โดยการน้อมนำหลักปรัชญา

ของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาประยุกต์ใช้ ทั้งในเชิงระบบ และโครงสร้างของสังคมไทย เพื่อความเท่าทันต่อเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2560, 10) ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมแห่งการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542, 26)

ปัจจุบันสถานศึกษาที่มีคุณภาพและมีการบริหารที่ดีนั้น จำเป็นจะต้องมีผู้บริหารที่ดีเก่งและมีประสิทธิภาพ มีความมุ่งมั่นในการทำงาน มีความสามารถในการติดต่อสื่อสารทั้งภายในและระหว่างสถานศึกษาด้วยกัน และในขณะเดียวกันต้องสามารถสร้างความสัมพันธ์เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันจากใจของผู้ปฏิบัติงาน เพื่อนำสถานศึกษาไปสู่ความก้าวหน้าและลดปัญหาความขัดแย้งในการประสานงานกับบุคคลรอบข้าง (จรัสศรี หนูเผือก, 2552, 23) ซึ่งการบริหารในปัจจุบันนั้น ไม่อาจเน้นความประพฤติหรือพฤติกรรมที่แสดงถึงการใช้อำนาจมากเกินไป การบริหารนั้นต้องมีลักษณะของการเป็นผู้ให้บริการร่วมด้วย ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ (Servant leadership) จึงเป็นภาวะที่ผู้นำมีความเชื่อและประพฤติปฏิบัติตนโดยมุ่งประโยชน์เพื่อพัฒนาคนในองค์กรให้มีความเจริญทั้งด้านอาชีพและจิตวิญญาณมีความถ่อมตน เอื้ออำนวยและเอื้อประโยชน์ให้กับสมาชิกในองค์กร พร้อมกับเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสมาชิก เมื่อผู้นำมีความคิดแบบผู้รับใช้แล้ว จะทำให้ผู้นำนั้นเห็นซึ่งคุณค่าและความสำคัญในความเป็นบุคคลของมนุษย์ทุกคน รับผิดชอบต่อความต้องการของกลุ่มมากกว่าความต้องการส่วนตัว ไม่แสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง และเป็นบุคคลที่มีคุณธรรมสูง ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่เหมาะสมกับผู้นำในยุคปัจจุบัน ไม่มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าคุณค่าของความเป็นมนุษย์ (รุจิรา เข้มทิพย์ 2560, 2) ดังนั้นผู้นำในลักษณะนี้จะยอมเสียผลประโยชน์ของตนเองเพื่อผู้อื่น อาจกล่าวได้ว่าจุดมุ่งหมายของภาวะผู้นำในลักษณะนี้ คือ สนองต่อความต้องการของผู้อื่น (Daft, 1999, 375)

การศึกษาในประเทศไทย เป็นการจัดการโดยรัฐ ซึ่งควบคุมกำกับดูแลโดยกระทรวงศึกษาธิการ และเปิดโอกาสให้เอกชนมีส่วนร่วมในการศึกษาตั้งแต่ระดับการศึกษาปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา สำหรับการศึกษาภาคบังคับในประเทศไทยนั้น ได้กำหนดให้พลเมืองไทยต้องจบการศึกษาอย่างน้อยที่สุดคือระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และทั้งนี้รัฐจะต้องจัดการศึกษาให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ (พุกษา เครือแสง, 2558, 2) สถานศึกษาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างองค์กร เพื่อทำหน้าที่ให้ความรู้ พัฒนาความคิด พัฒนาศักยภาพทางการศึกษาให้เกิดประสิทธิผล เพื่อประโยชน์ของผู้เรียนที่จะได้รับความรู้จากการบริหารของผู้บริหาร และความรู้ที่ได้รับจากครูผู้สอน ซึ่งหมายถึง ผลการจัดการศึกษาที่บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่มีประสิทธิผล (รัชพล คชารุ่งโรจน์, 2558, 7) ความมีประสิทธิภาพขององค์กรนั้น จะต้องประกอบด้วยประสิทธิผลของบุคคลและของกลุ่มคนรวมกัน มีมุมมองด้านประสิทธิผลขององค์กร โดยจำเป็นจะต้องพิจารณาว่าความมีประสิทธิภาพขององค์กรนั้นมีมากกว่าผลบวกของประสิทธิผลของบุคคลและของกลุ่มคนรวมกัน องค์กรจึงจะมีผลการดำเนินงานที่ดี และประสิทธิผลของสถานศึกษาจะเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จได้เป็นอย่างดี ว่าสถานศึกษานั้นมีการดำเนินการบริหารจัดการได้อย่างมีคุณภาพและประสบความสำเร็จ (วิเชียร วิทย์อุดม, 2557, 88)

ปัจจุบันภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารสถานศึกษา มีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา การบริหารที่ประสบความสำเร็จได้นั้นจำเป็นจะต้องพัฒนาทั้งระบบ การที่ผู้นำมีแนวคิดของภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ และนำไปปฏิบัติในองค์กร จะทำให้องค์กรเกิดประสิทธิภาพในการบริหารคนและงานและส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลขององค์กร (Senge, 1990, 7) แต่ในขณะเดียวกันการเป็นผู้นำแบบผู้รับใช้ อาจส่งผลให้องค์กรเกิดความวุ่นวาย เพราะผู้ใต้บังคับบัญชาขาดความยำเกรงต่อผู้บังคับบัญชา และการเป็นภาวะผู้นำแบบ

ผู้รับใช้นั้น จะเน้นความรู้สึกของผู้ตามมากกว่าผลสัมฤทธิ์ขององค์กร ถ้าผู้นำไม่สามารถดึงความพอดีของการเป็นผู้นำออกมาได้แล้วนั้น ก็อาจทำให้เกิดความเสียหายต่อองค์กรได้ การเป็นผู้นำแบบผู้รับใช้ ในบางครั้งอาจไม่สามารถที่จะควบคุมพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชาให้เป็นไปตามทิศทางที่ต้องการได้ นำมาซึ่งปัญหา และเกิดการต่อต้าน เกิดจากความขัดแย้งของบุคลากรภายในองค์กรสถานศึกษา จึงทำให้การบริหารงานของสถานศึกษาขาดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ ผู้บริหารบางคนขาดความรับผิดชอบต่อสถานการณ์ หรือผลลัพธ์ขององค์กร รวมถึงการดูแลเอาใจใส่ผู้ใต้บังคับบัญชา ทำให้เกิดปัญหาโดยรวมต่อองค์กร (Thompson, 2005, 56) จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ พบว่า ด้านการรับผิดชอบต่อร่วมกัน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำสุด (ทองอินทร์ อุบลชัย, 2556, 104) สอดคล้องกับ อมรรัตน์ ศรีทอง (2558, 113) ที่ระบุว่า ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ ด้านการอุทิศตนเพื่อพัฒนาคนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด การจัดการศึกษาพิเศษเกิดขึ้นมานาน แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ และยังไม่มีประสิทธิภาพที่ก่อให้เกิดประสิทธิผลเท่าที่ควร เนื่องจากมีปัญหาและ อุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งนักการศึกษาได้ให้ความสนใจ และพยายามแก้ไขปัญหาเหล่านั้น เพื่อให้การจัดการศึกษาพิเศษเกิดประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์มากที่สุด ซึ่งโดยส่วนมากปัญหาด้านการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการที่พบมากคือ ผู้บริหารการศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษายังไม่เข้าใจเด็กที่มีความต้องการพิเศษหรือเด็กด้อยโอกาส อาจมีความเห็นว่า เด็กที่มีความต้องการพิเศษหรือเด็กที่ด้อยโอกาสเป็นคนไร้ค่า ทำให้การจัดการเรียนการสอนเกิดขึ้นอย่างไม่เต็มศักยภาพ ตลอดจนสังคมยังไม่เข้าใจการศึกษาพิเศษและการศึกษาสงเคราะห์ ผู้ปกครองจึงไม่ส่งเด็กเข้าโรงเรียน เพราะคิดว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษไม่สามารถเรียนหนังสือได้ นอกจากนั้นสังคมยังมีทัศนคติในทางลบต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ทำให้เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการขยายบริการทางการศึกษาพิเศษ และผู้บริหารเข้าใจว่าการให้บริการทางการศึกษาพิเศษนั้นต้องมีการลงทุนสูงจึงส่งผลให้การศึกษาของคนพิการและเด็กด้อยโอกาสยังไม่ประสบความสำเร็จ และเป็นผลให้เกิดสถานศึกษาที่ด้อยการพัฒนา (ศิริวิมล ใจงาม, 2552, 5) และจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของสถานศึกษา พบว่า ด้านการแก้ไขปัญหาในโรงเรียน อยู่ในระดับต่ำสุด (สมหมาย นาควิเชียร, 2548, 62) สอดคล้องกับ ชูศรี ถนอมกิจ (2550, 120) ที่ระบุว่าประสิทธิผลของสถานศึกษาด้านการแก้ไขปัญหาในโรงเรียน อยู่ในระดับต่ำสุด

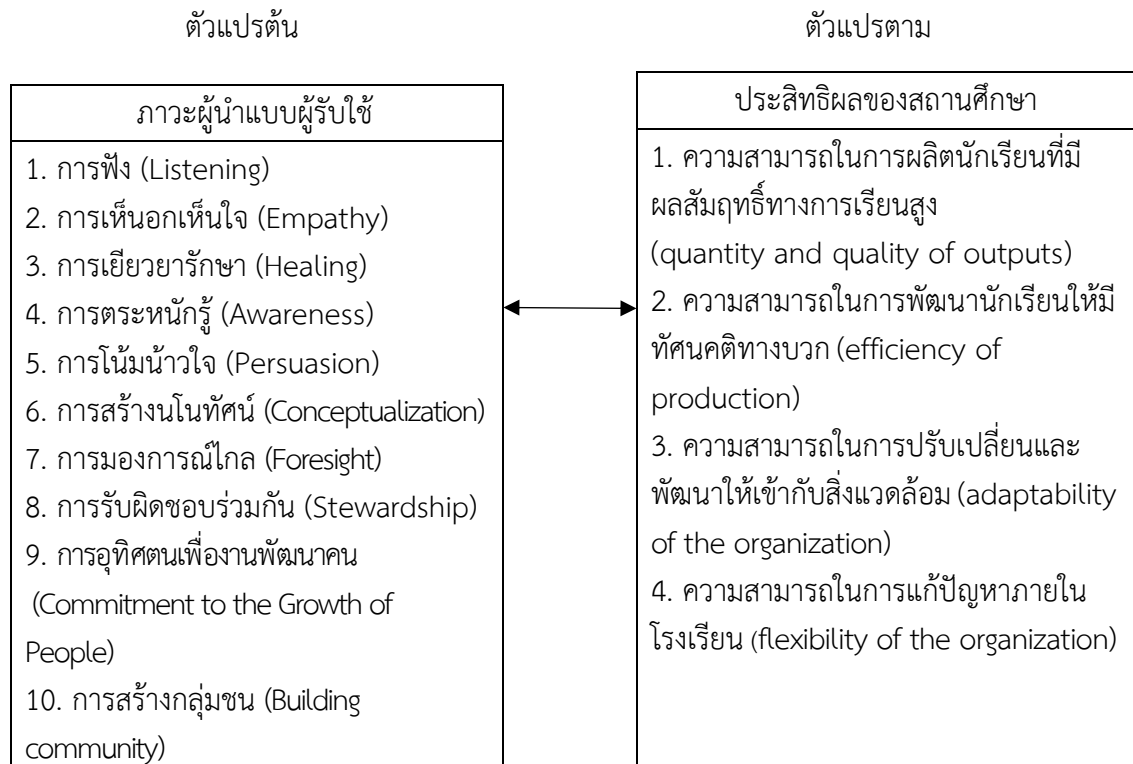
จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยเห็นความสำคัญและสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 โดยคาดหวังว่าข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการบริหารต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารตามคิดของกรีนลีฟ (Greenleaf, 2002, 36-52) และประสิทธิผลของสถานศึกษา ตามแนวคิดของมอทท์ (Mott, 1972 cited in Hoy & Miskel, 2003, 329) ซึ่งสามารถแสดงกรอบแนวคิดได้ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 จำนวน 1,500 คน จำแนกเป็นครูผู้สอนในศูนย์การศึกษาพิเศษ 410 คน ครูผู้สอนในโรงเรียนเฉพาะความพิการ 490 คน และครูผู้สอนในโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 600 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 จำนวน 306 คน ซึ่งได้มาจากการเปิดตารางขนาดตัวอย่างของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, 607-610) จากนั้นทำการสุ่มตัวอย่างซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นอย่างเป็นสัดส่วน (Stratified Random Sampling) โดยใช้ประเภทของสถานศึกษาเป็นชั้น ได้แก่ ศูนย์การศึกษาพิเศษ โรงเรียนเฉพาะความพิการ และโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ทำให้ได้ยอดรวมของตัวอย่างในแต่ละประเภทของสถานศึกษา

2. เพื่อให้ได้ผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยทำการสุ่มอย่างง่าย โดยใช้วิธีจับสลาก ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ลำดับ	สถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
		ครู	ครู
1	ศูนย์การศึกษาพิเศษ	410	85
2	โรงเรียนเฉพาะความพิการ	490	94
3	โรงเรียนราชประชานุเคราะห์	600	127
รวม		1,500	306

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 เป็นเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลจำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา มีลักษณะเป็นแบบตัวเลือก

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ ตามแนวคิดของ กรีนลีฟ (Greenleaf) จำนวน 10 องค์ประกอบ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพ ตามแนวคิดของ มอท์ (Mott)) จำนวน 4 องค์ประกอบ

การสร้างเครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. ศึกษาวรรณกรรม หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ ตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ และ ประสิทธิภาพของสถานศึกษา

2. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวล เพื่อกำหนดเป็นโครงสร้างเครื่องมือโดยขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

3. สร้างแบบสอบถามโดยให้ครอบคลุมเนื้อหาเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ เพื่อให้ข้อเสนอแนะนำมาปรับปรุง

4. นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง เพื่อความสมบูรณ์และถูกต้องของเนื้อหาโดยให้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งโดยคัดเลือกเฉพาะข้อที่มีค่า 1.00 ขึ้นไป

5. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) โดยผู้ตอบแบบสอบถามเป็นครูที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

6. นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาคำนวณหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach, 1970, 161) โดยมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ .918

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปอย่างถูกต้องและเป็นระบบ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยทำหนังสือถึงคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง เพื่อทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้อำนวยการสถานศึกษาในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1

2. ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลและติดตามรวบรวมแบบสอบถามคืนจากสถานศึกษาต่าง ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งสามารถเก็บแบบสอบถามที่ได้จำนวน 306 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ มีหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) เป็นผู้บริหาร และครู โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาจัดกระทำข้อมูลโดยมีขั้นตอน ดังนี้

1.1 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้รับคืนมา

1.2 จัดระบบข้อมูล ตรวจสอบรวมคะแนนแบบสอบถามที่สมบูรณ์

1.3 นำข้อมูลไปคำนวณหาค่าสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

2. สถิติที่ใช้ในการวิจัย เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

2.1 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งถามรายละเอียดเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2.2 การวิเคราะห์ระดับพฤติกรรมผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารและประสิทธิผลของสถานศึกษา ใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สำหรับแบบสอบถามตอนที่ 2 และ ตอนที่ 3 ได้นำค่าเฉลี่ยของน้ำหนักที่ได้มาเทียบเคียงกับเกณฑ์

2.3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา ใช้การวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient)

ผลการวิจัย

1. ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษกลุ่ม 1 โดยภาพรวม (n = 306)

ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหาร	$\bar{X}$	S.D.	ค่าระดับ	ลำดับ
1. ด้านการฟัง (X_1)	4.32	0.36	มาก	7
2. ด้านการเห็นอกเห็นใจ (X_2)	4.28	0.57	มาก	10
3. ด้านการเอื้อยวารักขา (X_3)	4.42	0.42	มาก	6
4. ด้านการตระหนักรู้ (X_4)	4.47	0.40	มาก	4
5. ด้านการโน้มน้าวใจ (X_5)	4.45	0.47	มาก	5
6. ด้านการสร้างมนทัศน์ (X_6)	4.37	0.52	มาก	8
7. ด้านการมองการณ์ไกล (X_7)	4.35	0.51	มาก	9
8. ด้านการรับผิดชอบร่วมกัน (X_8)	4.50	0.41	มาก	3
9. ด้านการอุทิศตนเพื่องานพัฒนาคน (X_9)	4.64	0.30	มากที่สุด	2
10. ด้านการสร้างกลุ่มชน (X_{10})	4.68	0.29	มากที่สุด	1
รวม (X_{tot})	4.45	0.38	มาก	

จากตารางที่ 2 พบว่า ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหาร สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามี 2 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด และมี 8 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการสร้างกลุ่มชน ด้านการอุทิศตนเพื่องานพัฒนา คน ด้านการรับผิดชอบร่วมกัน ด้านการตระหนักรู้ ด้านการโน้มน้าวใจ ด้านการเยียวยารักษา ด้านการฟัง ด้านการสร้างมโนทัศน์ ด้านการมองการณ์ไกล และด้านการเห็นอกเห็นใจ

2. ประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษกลุ่ม 1 โดยภาพรวม (n = 306)

ประสิทธิภาพของสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ค่าระดับ	ลำดับ
1. ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง	4.67	0.40	มากที่สุด	1
2. ด้านความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก	4.41	0.43	มาก	3
3. ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม	4.59	0.34	มากที่สุด	2
4. ด้านความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน	4.37	0.47	มาก	4
รวม	4.51	0.35	มากที่สุด	

จากตารางที่ 3 พบว่า ประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษกลุ่ม 1 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มี 2 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด และมี 2 ด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ด้านความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก และด้านความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารและประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1

ภาวะผู้นำแบบ ผู้รับใช้ของผู้บริหาร	ประสิทธิผล ของสถาน ศึกษา	ความสามารถ ในการผลิต นักเรียนที่มี ผลสัมฤทธิ์ ทางการ เรียนสูง (Y ₁)	ความสามารถ ในการพัฒนา นักเรียนให้มี ทัศนคติ ทางบวก (Y ₂)	ความสาม ารในการ ปรับเปลี่ยน และ พัฒนาให้ เข้ากับ สิ่งแวดล้อม (Y ₃)	ความสา มารถใน การ แก้ปัญหา ภายใน โรงเรียน (Y ₄)	รวม (Y _{tot})
การฟัง (X ₁)		.382**	.806**	.624**	.686**	.735**
การเห็นอกเห็นใจ (X ₂)		.432**	.982**	.682**	.665**	.811**
การเอื้อยวารักขา (X ₃)		.285**	.943**	.564**	.624**	.716**
การตระหนักรู้ (X ₄)		.253**	.946**	.591**	.637**	.718**
การโน้มน้าวใจ (X ₅)		.584**	.947**	.828**	.752**	.908**
การสร้างโน้ตทัศน์ (X ₆)		.347**	.755**	.921**	.950**	.870**
การมองการณ์ไกล (X ₇)		.298**	.701**	.881**	.987**	.842**
การรับผิดชอบร่วมกัน (X ₈)		.423**	.762**	.946**	.954**	.900**
การอุทิศตนเพื่องานพัฒนาคน (X ₉)		.403**	.756**	.936**	.936**	.885**
การสร้างกลุ่มชน (X ₁₀)		.714**	.740**	.981**	.840**	.946**
รวม (X_{tot})		.455**	.950**	.892**	.906**	.939**

** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4 พบว่า ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 มีความสัมพันธ์กันสูงมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า ทั้งในภาพรวมและรายคู่ มีค่าความสัมพันธ์กันในทางบวกหรือมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่คล้อยตามกันทุกคู่ ซึ่งภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารกับด้านความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก (Y₂) มีความสัมพันธ์กันสูงมาก มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 รองลงมาคือ ด้านความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน (Y₄) ความสัมพันธ์กันสูงมาก มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม (Y₃) โดยมีความสัมพันธ์กันสูง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง (Y₁) โดยมีความสัมพันธ์กันปานกลาง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สรุปผลการวิจัย

1. ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามี 2 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด และมี 8 ด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการสร้างกลุ่มชน ด้านการอุทิศตนเพื่องานพัฒนาคน ด้านการรับผิดชอบร่วมกัน ด้านการตระหนักรู้ ด้านการโน้มน้าวใจ ด้านการเยียวยารักษา ด้านการฟัง ด้านการสร้างนวัตกรรม ด้านการมองการณ์ไกล และด้านการเห็นอกเห็นใจ

2. ประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามี 2 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด และมี 2 ด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ด้านความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก และด้านความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน

3. ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 มีความสัมพันธ์กันสูงมาก ($r = 0.939$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่าทั้งในภาพรวมและรายคู่ มีค่าความสัมพันธ์กันในทางบวกหรือมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่คล้ายตามกันทุกคู่ โดยที่ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารกับด้านความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวกมีความสัมพันธ์กันในลำดับสูงที่สุด ($r = 0.950$) และด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีความสัมพันธ์กันในลำดับต่ำที่สุด ($r = 0.455$)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยข้างต้น สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. จากผลการวิจัย พบว่าภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูงมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ มีบริบทในการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการและผู้ด้อยโอกาส ผู้บริหารส่วนมากต้องเป็นผู้มีใจรักในการพัฒนางานคนพิการและผู้ด้อยโอกาส ผู้บริหารจึงเน้นการจัดการโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจ ทำให้การบริหารจัดการนี้ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเป็นภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ โดยการบำเพ็ญตนเป็นผู้ให้ มุ่งปกครองหรือทำงานเพื่อผู้อื่น เอาใจใส่บริการแก่นักเรียนที่พิการหรือนักเรียนที่ด้อยโอกาส จัดสรรสื่อ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักเรียนพิการหรือนักเรียนที่ด้อยโอกาส เพื่อให้ครูสามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ คอยอนุเคราะห์ให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์สุข ทำให้ลดความไม่พอใจในการปฏิบัติงานและทำให้สถานศึกษาประสบความสำเร็จในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อมรรรัตน์ ศรีทอง (2558, 113) ที่ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต 9 ผลวิจัยพบว่าภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต 9 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับ สมประสงค์ เรือนไทย (2551, 134) ที่ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารในสังกัดองค์กรการสื่อสารเอกชน กรุงเทพฯ ผลวิจัยพบว่าภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารในสังกัดองค์กรการสื่อสารเอกชน กรุงเทพฯ โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านการสร้างกลุ่มชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด อาจเนื่องมาจาก การบริหารจัดการสำหรับสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียนที่มีความพิการหรือนักเรียนที่ด้อยโอกาส ผู้บริหารจำเป็นต้องสร้างกลุ่มชน ส่งเสริมครูให้มีการปฏิบัติงานเป็นทีมเพื่อให้เกิด

ความรักความสามัคคีในการปฏิบัติงาน เกิดความรักในองค์กร พร้อมใจกันปฏิบัติงานเพื่อให้นักเรียนที่มีความพิการและด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล รวมถึงต้องสร้างกลุ่มชนกับองค์กรอื่นรอบด้าน เพื่อให้ง่ายต่อการปฏิบัติงาน ผู้บริหารในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 ส่วนใหญ่ต้องสนับสนุนให้มีกิจกรรมเสริมพัฒนาการให้กับผู้เรียน เช่น กิจกรรมอาชญาบำบัด ธาราบำบัด กิจกรรมพัฒนาความสามารถทางภาษามือ หรือกิจกรรมเสริมใยรักสร้างความอบอุ่นแก่เด็กด้อยโอกาส จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อสนองต่อภาระงานที่ต้องการให้เกิดขึ้น เพื่อให้นักเรียนเหล่านี้ได้มีคุณภาพชีวิตใกล้เคียงกับเด็กปกติมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เจียรระโน ไชยนา (2553, 73) ซึ่งได้ศึกษาภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี พบว่า ด้านการสร้างกลุ่มชนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในลำดับสูงสุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิสุทธิ เอ็มสกุล (2560, 47) ที่ศึกษาภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาเขต 17 พบว่า ด้านการสร้างกลุ่มชนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในลำดับสูงสุด

และด้านการเห็นอกเห็นใจมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยที่สุด อาจเนื่องมาจาก มนุษย์ทุกคนต่างต้องการการยอมรับและการเคารพในสังคม สถานศึกษาเป็นองค์กรคนหมู่มาก การสร้างภาพในการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชามีสูง ผู้บริหารอาจไม่สามารถที่จะเข้าใจหรือไม่ได้ให้การยอมรับแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคน บางครั้งอาจต้องให้อำนาจในการตัดสินใจเรื่องยากหรือเรื่องที่มีผลกระทบสถานศึกษาโดยไม่ได้รับฟังความคิดเห็นจากครู และด้วยภาระงานด้านคนพิการและผู้ด้อยโอกาสมีเพิ่มมากขึ้น ผู้บริหารจึงมีความจำเป็นต้องมอบหมายงานให้แก่ครูเพิ่มมากขึ้นตามด้วย ด้วยเหตุนี้จึงอาจทำให้ครูมองภาพของผู้บริหารในลักษณะที่ขาดความเห็นอกเห็นใจและขาดความเมตตากรุณา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัทมา ศรีกำพล (2557, 128) ซึ่งได้ศึกษาภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2 พบว่า ด้านการเห็นอกเห็นใจมีค่าเฉลี่ยอยู่ใน 3 ลำดับสุดท้าย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เชษฐดนัย ไชยเผือก (2558, 105) ที่ศึกษาภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารสังกัดองค์กรสังคมมณฑลกรุงเทพฯ พบว่า ด้านการเห็นอกเห็นใจมีค่าเฉลี่ยอยู่ใน 3 ลำดับสุดท้าย

2. จากผลการวิจัย พบว่าประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจาก สถานศึกษาที่สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ เป็นสถานศึกษาที่เอื้อต่อคนพิการและผู้ด้อยโอกาส ผู้บริหารจึงต้องเป็นบุคคลที่รักในการพัฒนาผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส รวมถึงมีบุคลากรครูที่หลากหลายและตรงสายงาน จึงทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธวัชชัย ยวงคำ (2554, ง) ที่ศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 2 ผลวิจัยพบว่าประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ งานวิจัยของ ระติยา อังคุระษี (2553, ง) ที่ศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 3 ผลการวิจัยพบว่าประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้าน ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารมีแนวทางในการบริหารจัดการที่เอื้อต่อนักเรียนพิการและผู้ด้อยโอกาส มีภาคีเครือข่ายที่คอยสนับสนุนการปฏิบัติงานของสถานศึกษา มีบุคลากรครูที่หลากหลายและตรงกับความต้องการของนักเรียน เน้นการบริหารแบบเสริมสร้างเจตคติที่ดีให้กับนักเรียน ทำให้นักเรียนมีความพยายามและขวนขวายในการศึกษา รวมทั้งมีการวางแผนการจัดการศึกษาพิเศษได้อย่างเหมาะสมกับความสามารถเฉพาะบุคคลของนักเรียน จึงทำให้นักเรียนที่มีความพิการและนักเรียนที่ด้อยโอกาสมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ รุจิรา เข้มทิพย์ (2560, 99) ที่ศึกษาประสิทธิผล

ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 5 พบว่า ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ รังสิวุฒิ ปาโสม (2556, 87) ที่ศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษาในอำเภอองครักษ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก พบว่า ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

และด้านความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อาจเนื่องมาจากสถานศึกษาในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 เป็นสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนให้กับเด็กพิการและเด็กด้อยโอกาส ซึ่งความพิการของแต่ละบุคคลนั้นก็มีความหลากหลาย ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นมากมายภายในโรงเรียน ยกตัวอย่างเช่น เด็กพิการที่มีภาวะบกพร่องทางอารมณ์และพฤติกรรมชอบทำร้ายครูและเพื่อนร่วมห้อง นักเรียนที่ด้อยโอกาสชอบมีเรื่องลักษณะของในโรงเรียน สิ่งเหล่านี้จึงจำเป็นต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหา ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร กรรมการสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน ต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐภาสรณ์ พรหมอ่อน (2555, 71) ได้ศึกษา ประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กาญจนบุรี เขต 1 พบว่า ด้านความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยอยู่ใน 2 ลำดับสุดท้าย เช่นเดียวกับ งานวิจัยของ พัชรี เหลืองอุดม (2554, 88) ที่ศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ปทุมธานี เขต 2 พบว่า ด้านความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยอยู่ใน 2 ลำดับสุดท้าย

3.จากผลการวิจัย ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหาร กับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 มีความสัมพันธ์กันสูงมาก ($r = 0.939$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ว่าภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 1 มีความสัมพันธ์กันทางบวกอยู่ในระดับสูง ทั้งนี้เป็นเพราะสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษมีแนวคิดให้ผู้บริหารเน้นการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ผู้บริหารสถานศึกษาจึงปฏิบัติตาม โดยเน้นการมีส่วนร่วม ส่งเสริมการทำงานแบบทีม ให้ครูในสถานศึกษามีความรักความสามัคคี มีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็น พร้อมทั้งยอมรับความคิดเห็นและนำข้อเสนอแนะมาพิจารณา ไตร่ตรอง เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ดีที่สุด สำหรับการตัดสินใจ ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาทางด้านวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง มีครูที่เป็นนักสหวิชาชีพเพื่อพัฒนาเด็กพิการโดยตรงจนทำให้เด็กพิการและเด็กด้อยโอกาสเกิดการพัฒนาแบบองค์รวม ซึ่งสอดคล้องกับ ศุภกร บุญอินทร์ (2561, ง) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของโรงเรียนกลุ่มบางบ่อ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมและรายด้านมีความสัมพันธ์กัน ทางบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับ ปัทมา ศรีกำพล (2557, ง) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ระยอง เขต 2 ผลการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ด้านความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิผลของโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับ พชรพล ธรรมมา (2561, ง) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ประสิทธิผลของสถานศึกษาและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของ ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

สระแก้ว เขต 2 พบว่า โดยรวมและรายด้านมีความสัมพันธ์กันทางบวกอยู่ในระดับ ค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ผู้บริหารควรมีเมตตากรุณา เข้าใจและให้การยอมรับในความสามารถของครูในสถานศึกษา และมีทัศนคติที่ดีต่อครูในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ของสถานศึกษา
2. ผู้บริหารและครูต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา และส่งเสริมให้ผู้ปกครองหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา จนปัญหานั้นลุล่วงไปได้ด้วยดี
3. ผู้บริหารและครูต้องปรับตัวเข้าหากัน มีแนวคิดร่วมกันในการส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ได้อย่างมีเหตุผลควร เพิ่มการประชุมหรือวางแผนร่วมกัน เน้นคุณภาพการจัดการเรียนการสอน การนิเทศชั้นเรียน และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพมากขึ้น เพื่อให้สถานศึกษามีผลการพัฒนาด้านคุณภาพผู้เรียนที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาแนวทางหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อความเห็นอกเห็นใจในการปฏิบัติงานของครู
2. ควรศึกษาแนวทางเพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน
3. ควรศึกษาภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหาร และประสิทธิผลของสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษา
4. ควรพัฒนารูปแบบประสิทธิผลของสถานศึกษา เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- ขอพร ปัตตะยรรยง. (2555). แนวทางในการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากร สำนักงานตรวจสอบภายใน ทหารบก. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการ เทคโนโลยีมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- จรัสศรี หนูเผือก. (2552). ความพึงพอใจของบุคลากรต่อภาวะผู้นำของผู้บริหาร สถานศึกษาของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา อำเภอปากเกร็ดจังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- เจียรไน ไชยนา. (2553). ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- ชูศรี ถนอมกิจ. (2550). ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เชษฐดนัย ไชยเผือก. (2558). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. หลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ณัฐภาสธรณ์ พรหมอ่อน. (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 1. ภาคนิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- ทองอินทร์ อุบลชัย. (2556). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ธวัชชัย ยวงคำ. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับประสิทธิผลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- ปัทมา ศรีกำพล. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารโรงเรียนวัฒนธรรมองค์การกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พชรพล ธรรมมา. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงของผุ้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พัชรี เหลืองอุดม. (2554). การศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี เขต 2. คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- พิสุทธิ์ เสมสกุล. (2560). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับศึกษาโรงเรียนศรียา นุสรณ์จังหวัดจันทบุรีสังกัดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 17. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พฤกษา เครือแสง. (2558). คุณภาพการศึกษาไทยกับมาตรฐานการบริการสาธารณะของรัฐ. วารสารนักบริหาร : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ระติยา อังคุระชี. (2553). ประสิทธิภาพของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 3. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- รังสิวุฒิ ปาโสม. (2556). การบริหารความขัดแย้งกับประสิทธิผลของสถานศึกษาในอำเภอองครักษ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- รัชพล คชารุ่งโรจน์. (2558). คิดทำหลากหลายกลยุทธ์การบริหารจัดการโรงเรียนทันสมัย. ม.ท.ป. กรุงเทพฯ.
- รุจิรา เข้มทิพย์. (2560). ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารโรงเรียน และวัฒนธรรมองค์การของ โรงเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 5 สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิเชียร วิทย์อุดม. (2548). ภาวะผู้นำ Leadership ฉบับก้าวหน้ายุค. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์.

- ศรีวิมล ใจงาม. (2552). การนำเสนอนโยบายและแนวปฏิบัติการจัดการศึกษาพิเศษในสถาบันอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบายการจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภกร บุญอินทร์. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพของโรงเรียนกลุ่มบางบ่อ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 2. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษาคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- สมประสงค์ เรือนไทย. (2551). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้กับการทำงานเป็นทีมและพฤติกรรมความเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การกับผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารระดับต้นองค์การการสื่อสารเอกชนแห่งหนึ่ง ในเขตกรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมหมาย นาควิเชียร. (2548). ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกับประสิทธิผลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564). สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพฯ: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- อมรรัตน์ ศรีทอง. (2558). ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- Cronbach, L.J. (1970). *Essentials of psychological testing*. (3rd ed.). New York: Harper & Row.
- Daft, R. L. (1999). *Leadership theory and practice*. Dryden Press series in management. Fort Worth, TX : Dryden Press, ©1999.
- Greenleaf, R.K. (2002). *Servant leadership: A journey into the nature of legitimate power and greatness*. NJ: Paulist Press.
- Hoy, W.K., & Miskel, C. G. (2013). *Educational administration: Avenue of the Americas*, New York. NY 10020.
- Senge, P. M. (1990). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization*. New York: Doubleday
- Thompson, H. (2005). *The public superintendent and servant leadership*. Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements of the Degree Doctor of Education. ReservedProQuest Information and Learning Company, USA: Michigan.